

Programma DWR

Contactpersonen

Jan Arnoud ten Cate
Stephan Wildeboer

infodwr@rijksoverheid.nl

Datum

3 februari 2010

Consultatie

Realisatielijns OpenDWR
Versie: 0.9
Status: concept ter consultatie

1. Inleiding

1.0 Doel DWR

Het programma Digitale Werkomgeving Rijksdienst (DWR) komt voort uit het programma Vernieuwing Rijksdienst en werkt aan een digitale werkomgeving voor alle rijksambtenaren van de dertien ministeries. In de digitale werkomgeving komen alle diensten en informatie beschikbaar die de rijksambtenaar voor zijn werk nodig heeft. Hij kan uiteindelijk (2015) op elk gewenst moment, op elke plaats en elk apparaat (PC, PDA en laptop) op een veilige wijze beschikken over de digitale informatie en applicaties die hij voor zijn werk nodig heeft.

1.1 Doel Realisatielijns OpenDWR

De Realisatielijns OpenDWR heeft tot doel om:

1. de ontwikkeling en het beheer van de Digitale Werkomgeving Rijksdienst (DWR) richting te geven in lijn met het kabinetsbeleid inzake open standaarden en open source software;
2. door inzet van generieke ICT voorzieningen, departementen te faciliteren bij de inzet van open standaarden en open source software.

1.2 Proces

Deze versie (0.9) van de Realisatielijns betreft een concept dat door DWR opgesteld is. De inhoud is in lijn gebracht met eerste reacties uit departementen en wordt nu ter consultatie aangeboden aan externe partijen: leveranciers, communities en andere belangstellenden.

De reactietermijn loopt tot 1 maart 2010. Het programma DWR ontvangt graag uw reactie via e-mailadres: infodwr@rijksoverheid.nl.

We vragen:

1. Suggesties voor verbetering
2. Welke 5 activiteiten vindt u het belangrijkste en waarom?
3. Welke andere activiteiten zouden nog toegevoegd moeten worden?

We streven ernaar individuele terugkoppeling te geven. Als er erg veel reacties komen, zullen we een terugkoppeling per onderwerp geven.

Aan de hand van de verzamelde reacties stellen we de 1.0 versie op die iedereen die gereageerd heeft zal krijgen. In maart zal deze versie in de lijn van de besluitvorming worden gebracht.

Wij plannen dan in april een definitieve Realisatielijn OpenDWR bekend te kunnen maken.

1.3 Leeswijzer

In *hoofdstuk 2* worden de onderwerpen (doelstellingen en de te ondernemen acties) weergegeven waarvoor de consultatie plaatsvindt.

In *hoofdstuk 3* worden achtergronden van het DWR programma gegeven, zoals de scope van DWR, beschrijving van de producten van DWR en aanpak realisatie OpenDWR. Dit hoofdstuk is als referentie bedoeld.

2 Uitgangspunten en Activiteiten OpenDWR

2.1 Uitgangspunten

Om bovengenoemde doelen te kunnen behalen gaat DWR uit van de volgende 4 uitgangspunten.

1. Interoperabiliteit

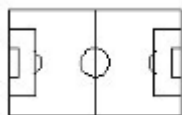
Interoperabiliteit is het vermogen van (informatie)systemen om op elektronische wijze gegevens en informatie te kunnen uitwisselen binnen en tussen organisaties. Om de doelstellingen van de Vernieuwing Rijksdienst, zoals plaats- en tijdonafhankelijk werken en het doorbreken van bestaande kokers, te realiseren is interoperabiliteit cruciaal.

2. Leveranciersafhankelijkheid door open standaarden

Doel van de Realisatielijn is om de leveranciersafhankelijkheid van de Rijksoverheid te verminderen. Leveranciersafhankelijkheid houdt in dat de ene productkeuze zo min mogelijk andere productkeuzes beïnvloedt. Open standaarden zijn cruciaal voor leveranciersafhankelijkheid.

Daarnaast spelen zaken als platformafhankelijkheid (bijv. door webgebaseerde applicaties) en open source software een rol.

3. Gelijk speelveld door open source software

DWR wil alle leveranciers, waaronder leveranciers van open source software, gelijke kansen geven. Programma's van Eisen zullen open source leveranciers niet benadelen en bij de beoordeling van aanbiedingen zal voldoende deskundigheid aanwezig zijn om op open source software gebaseerde aanbiedingen goed te kunnen beoordelen.

Deze drie uitgangspunten vormen de basis voor alle producten die OpenDWR gaat leveren. Het gebruik, de invoering en de handhaving is aan de departementen zelf en zal plaats vinden op basis met inachtneming van het volgende uitgangspunt.

4. Bedrijfscontinuïteit

De continuïteit van departementale systemen mag niet in gevaar komen. Veranderingen dienen echter wel in gang te worden gezet in het kader van het actieplan NOiV. DWR steunt de departementen met best practices voor invoering van de veranderingen. Ook kunnen departementen rekenen op centraal geregisseerde ondersteuning bij het toepassen van de hieronder aangegeven veranderingen.

2.2 Activiteiten¹

De onderstaande activiteiten staan in volgorde van prioriteit naar voren gekomen in de consultatie binnen de rijksoverheid.

1. Open Werkplekrichtlijnen

DWR stelt zich ten doel om Open Werkplekrichtlijnen voor de rijksoverheid te ontwikkelen en te beheren. Om dit te realiseren participeert DWR actief in het project Open Werkplek Publieke Sector dat door NOiV wordt uitgevoerd.

De resultaten van dit project zullen medio 2010 voor publieke consultatie worden gepubliceerd. In later aanbestedingstrajecten kan vervolgens naar de uitgekristalliseerde Open Werkplekrichtlijnen worden verwezen.

De richtlijnen bevatten principes en uitgangspunten die richting geven voor toekomstige investeringen. De richtlijnen bevatten in ieder geval de volgende onderdelen.

- a. Modulaire architectuur: het gaat hier om een referentiearchitectuur voor een open werkplek. Het gaat hier niet om het opnieuw bedenken hoe een werkplek er uit zou moeten zien, maar de architectuur bevat de samenhang van de benodigde componenten en uitgewerkte principes voor bijvoorbeeld platformonafhankelijkheid en webgebaseerde toepassingen op basis van bestaande architecturen en best practices met open werkplekken binnen de overheid en daarbuiten.
- b. Identificatie van koppelvlakken en open standaarden: op basis van de architectuur worden de relevante koppelvlakken waar gegevensuitwisseling plaatsvindt geïdentificeerd. Aan de hand van de koppelvlakken worden relevante open standaarden geselecteerd. Hiervoor wordt gebruikt gemaakt van de lijsten die zijn vastgesteld door College Standaardisatie. Ontbrekende relevante open standaarden worden aangemeld voor opname op de lijsten.² Hierbij zal ook de Standaardisatiecommissie Rijksdienst worden betrokken.
- c. Beschikbaar stellen van de 'receptuur': de implementatiescenario's, richtlijnen en handreikingen voor invoering van generieke voorzieningen of systemen die de openheid en platformonafhankelijkheid van systemen bevorderen worden door DWR verzameld of uitgewerkt en beschikbaar gesteld.
- d. Voorbeelden verzamelen: zowel nationaal als internationaal zijn goede voorbeelden voorhanden waarin reeds veel denk- en ontwikkelwerk verricht is.

2. Open directory & Identity management

DWR maakt een ontwerp van een op open standaarden en open source software gebaseerde Open Directory die kan communiceren met de Active Directory. Deze Open Directory kan zowel als vervanger van de huidige Active Directory als ernaast worden toegepast. In combinatie met de open directory wordt onderzocht welke open standaarden ingezet kunnen worden voor de reduced sign on functie bij Identity Management. Tevens wordt onderzocht of een open source product de benodigde functionaliteit kan leveren.

¹ De gebruikte iconen zijn ontwikkeld door het Tango Desktop Project, <http://tango.freedesktop.org/>

² Zie: <http://www.open-standaarden.nl>

De open standaarden die (in elk geval) hiermee worden bevorderd: LDAP, Kerberos.

3. *Open sjablonen*

DWR versie 1.0 levert vanaf 1 oktober 2009 een Open Document Format plugin standaard mee. Samen met het project 1Logo onderzoekt DWR de mogelijkheid om een open documentengenerator voor

kantoorautomatisering te implementeren. De generator maakt het mogelijk om in kantoorautomatisering standaard sjablonen te openen, te bewerken en op te slaan. Naast het feit dat de documentengenerator open standaarden zal ondersteunen, wordt de applicatie onder een open source licentie vrij gegeven. Het overgaan naar de ODF standaard zal hierdoor vereenvoudigd worden. De open standaard die hiermee wordt bevorderd: ODF.

4. *Open E-mail*

Een rijksbrede e-mail faciliteit maakt deel uit van de oorspronkelijke ambitie van DWR. Het management van DWR beoogt een e-mailfaciliteit op basis van open standaarden en open source software voor het rijk te verwezenlijken in 2010. De ministeries van Financiën en Defensie zijn een pilot gestart. Hierbij kijkt DWR van dichtbij mee. Open Standaarden die hiermee worden bevorderd: iCAL, CalDav, IMAPv4, POP3, SMTP.

5. *Uitrol OpenOffice en Firefox*

OpenOffice en Firefox zullen op 1 juli 2010 als onderdeel van DWR versie 1.2 beschikbaar worden gesteld aan elk departement dat de DWR-Client uitrolt. DWR ondersteunt zo meerdere browsers op de Client en neemt

browseronafhankelijkheid als uitgangspunt voor ontwikkeling van het Rijksportaal. Binnen DWR-Implementatie is capaciteit en budget toegewezen aan een pilot met een departement om OpenOffice en Firefox uit te rollen. Open Standaarden die hiermee worden bevorderd: ODF en diverse webstandaarden.

6. *Samenwerkfunctionaliteit*

DWR onderzoekt de mogelijkheid om op termijn open source software in te zetten voor de continuïteit van de huidige samenwerkfunctionaliteit om samenwerking met gebruikers buiten de rijksoverheid te faciliteren. DWR zal hiervoor alle relevante open standaarden in kaart te brengen.

7. *Zoeksoftware*

DWR bereidt een onderzoek voor naar innovatie van de zoeksoftware en beziet of open source software hier inzetbaar is.

8. *Content integratie systeem*

Departementen kunnen zowel afnemer als leverancier van content zijn. Departementen beheren hun contentbronnen in lokale, departementale systemen. Uiteindelijk dienen alle publicaties naar het Rijksportaal te verlopen via het CIS. Dit CIS wordt met name geïmplementeerd om minder afhankelijk van closed software in dit domein te worden.

Later zullen ook andere publicatiekanalen (waaronder open source CMS'en) volgen.

9. *Elektronisch leren*

Bij het aanbieden van leerfaciliteiten aan de departementen ter ondersteuning van de implementatie van DWR diensten zal DWR graag profiteren van de ervaring van de Belastingdienst met open source software op dat gebied.

10. *VOiP*

Bij het onderzoek naar VOIP wordt actief gekeken naar de mogelijkheden van open standaarden, open source software en de samenloop met OT 2010.

Wij danken u hartelijk voor uw belangstelling in onze Realisatielijn OpenDWR

3 Achtergronden

Het programma Digitale Werkomgeving Rijksdienst (DWR) werkt aan een digitale werkomgeving voor alle rijksambtenaren van de dertien ministeries. In de digitale werkomgeving komen alle diensten en informatie beschikbaar die de rijksambtenaar voor zijn werk nodig heeft. Hij kan uiteindelijk (2015) op elk gewenst moment, op elke plaats en elk apparaat (PC, PDA en laptop) op een veilige wijze beschikken over de digitale informatie en applicaties die hij voor zijn werk nodig heeft.

DWR zal zoveel mogelijk gebruik maken van bestaande ervaringen bij departementen, NOiV, ICTU en Forum Standaardisatie op het gebied van open standaarden en open source software. Daarbij wordt de inventarisatie van departementaal beleid door NOiV als uitgangspunt genomen. Daarnaast zal DWR in nauwe samenwerking met NOiV haar eigen ervaringen documenteren en publiceren.

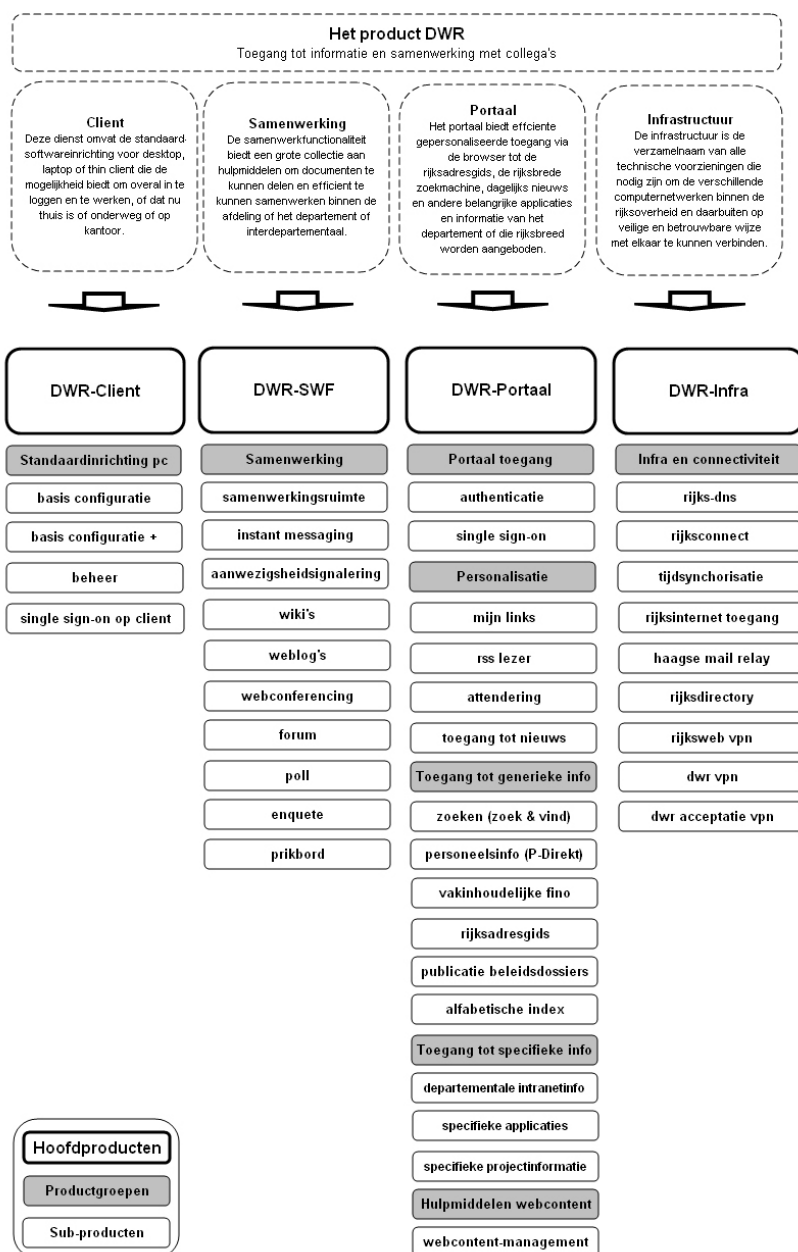
Bij aanbestedingen en het beoordelen van aanbiedingen zal DWR zich verzekeren van deskundige inbreng van het bureau NOiV.

De Realisatielijm geeft voor DWR richting aan de toepassing van open standaarden en open source software. Het is geen uitgewerkt plan van aanpak met een planning en financiële verantwoording. Voor de uitvoering zijn in 2010 middelen beschikbaar. Middels de consultatie streeft DWR ernaar om deze middelen optimaal te benutten.

DWR kan het beoogde doel niet zelfstandig bereiken. Het is cruciaal dat het programma DWR kan rekenen op de inbreng van het programma NOiV, het Forum Standaardisatie, de ministeries en relevante omgevingspartijen, zoals open source communities en leveranciers.

3.1. Huidige situatie DWR

Onderstaand overzicht toont de verschillende producten binnen DWR.

Op 1 oktober 2009 is de eerste versie van de Digitale Werkomgeving Rijksdienst (DWR 1.0) opgeleverd. Versie 1.1 volgde op 1 december 2009. In 2010 worden nog twee nieuwe versies (1.2 en 1.3) opgeleverd.

De DWR-Client wordt vanaf 1-4-2010 binnen zes departementen (max. 21.000 clients) uitgerold. De overige werkplekken moeten worden aanbesteed. Eind 2015 zullen alle departementen gebruikmaken van generieke ICT-voorzieningen voor de werkplek.

De DWR producten die al zijn afgeleverd en de producten die in ontwikkeling zijn, voldoen vanzelfsprekend nog niet aan deze Realisatielijn. Na vaststelling van de Realisatielijn zullen nieuwe producten er aan gaan voldoen.

3.2 Scope van DWR

De scope van DWR kan verduidelijkt worden aan de hand van het volgende model. Hierbij wordt de term *functionaliteit* gebruikt als een verzameling functies die door ICT ondersteund wordt.

Gebruikte functionaliteit kan gescheiden worden m.b.v. twee dimensies. De eerste dimensie gaat over de vraag of een functionaliteit van toepassing is bij elke bedrijfsfunctie (i.c. *generieke* functionaliteit) of slechts voor een (beperkt aantal) bedrijfsfuncties (i.c. *specifieke* functionaliteit).

De tweede dimensie gaat over de mate waarin de functionaliteit gebruikt wordt: door alle medewerkers (i.c. *algemeen* gebruik) of door een beperkte groep medewerkers (i.c. *doelgroep gebonden* gebruik).

Hiermee wordt functionaliteit verdeeld in vier categorieën:

1. Generieke functionaliteit voor algemeen gebruik,
2. Generieke functionaliteit voor doelgroep gebonden gebruik,
3. Specifieke functionaliteit voor algemeen gebruik,
4. Specifieke functionaliteit voor doelgroepgebonden gebruik.

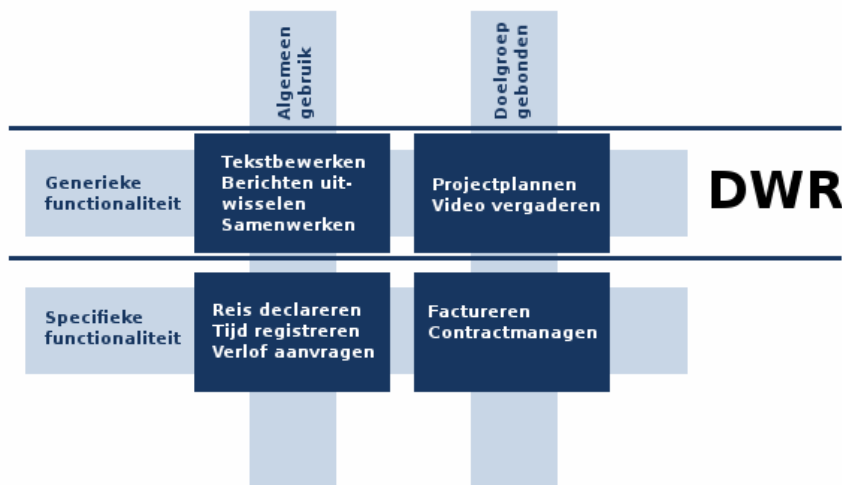

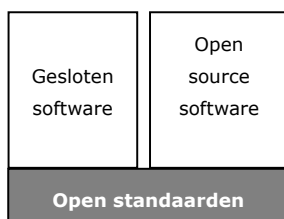
Fig 1. Scope van DWR

DWR richt zich hierbinnen op de categorieën 'generiek algemeen gebruik' en 'generiek doelgroep gebonden' en op de noodzakelijke koppelingen met de andere twee categorieën.
Het deel Specifiek functionaliteit is en blijft primair het domein van de departementen (of organisatieonderdelen daarvan).

De verantwoordelijkheden in het opdrachtgeverschap zijn eveneens langs deze lijnen belegd. Zo is de Rijks CIO als opdrachtgever van DWR verantwoordelijk voor de generieke ICT en zijn de departementale CIO's verantwoordelijk voor de specifieke functionaliteit.

3.3 Middelen

Om een grotere openheid te kunnen bereiken staan twee middelen ter beschikking.

1. Open standaarden

Bij open standaarden gaat het om afspraken over informatie-uitwisseling. Kenmerkend voor open standaarden is dat er geen barrières zijn op het gebruik van de standaarden door ICT-gebruikers en ICT-aanbieders. Open standaarden zijn noodzakelijk voor het realiseren van interoperabiliteit en leveranciersafhankelijkheid. Open standaarden vormen

een infrastructuur die pluriformiteit van oplossingen, zowel open source als gesloten software, mogelijk maakt zonder dat dit ten koste gaat van de koppelbaarheid.

Voor standaarden op "de lijst met open standaarden voor pas toe of leg uit" van het Forum Standaardisatie, geldt het pas toe of leg uit principe. "Pas toe" houdt in dat organisaties bij de aanschaf kiezen voor een ICT-dienst of een ICT-product dat gebruik maakt van een bij het desbetreffende toepassingsgebied op de lijst vermelde open standaard. "Leg uit" wil zeggen dat hiervan alleen bij uitzondering gemotiveerd mag worden afgeweken. Voor de Rijksoverheid is dit nader uitgewerkt in de Rijksinstructie d.d. oktober 2008.³

Open standaarden vormen voor DWR het fundament om meer leveranciersafhankelijkheid en interoperabiliteit te realiseren. DWR committeert zich aan het "pas toe of leg uit"-principe. DWR zal voor iedere implementatie actief op zoek gaan naar relevante open standaarden. De bewaking hiervan wordt in de architectuurprincipes en het ontwikkelproces van DWR belegd.

2. Open source software

Open source software is software waarvan de broncode vrij beschikbaar is waardoor de licentienemer de broncode mag inzien, gebruiken, verbeteren, aanvullen en distribueren. Aan open source software zijn geen licentiekosten verbonden (wel invoerings- en beheerskosten net als bij gesloten software).

³ Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2008-837.html>

Open source software is voor DWR geen doel op zich, maar wel een serieuze optie. Het draagt bij aan de leveranciersafhankelijkheid en aan het gelijke speelveld op de softwaremarkt. Bij gelijke geschiktheid krijgt open source software de voorkeur. DWR heeft daarbij met name ook aandacht voor de volgende karakteristieken van open source software.

- Beveiliging: Door de controleerbaarheid van de broncode kan open source software een positief effect hebben op de beveiliging.
- Hergebruik: DWR is geïnteresseerd waar mogelijk de bij de rijksoverheid in gebruik zijnde open source software te hergebruiken.
- Kosten: DWR stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan goedkopere ICT voor de rijksoverheid. Daarbij spelen de prijs van licenties en de beheerkosten een grote rol. Door open source software als serieuze optie mee te nemen in trajecten, zullen er meer potentiële aanbieders zijn en neemt de competitie toe. DWR verwacht dat dit een positief effect zal hebben op de totale ICT-kosten. DWR zal er voor waken dat eventuele besparingen op licentiekosten teniet worden gedaan door de kosten van implementatie en beheer.

3.4 Aanpak

Het model dat gekozen wordt voor de realisatie van OpenDWR is er een dat deels gebaseerd is op 'verleiding'. DWR wil handreikingen bieden aan de departementen om dit op een zo natuurlijk mogelijke manier te bereiken.

Hiertoe worden een aantal middelen ingezet:

1. Generiek voorzieningen: De activiteiten die in het vorige hoofdstuk zijn beschreven doelen op generiek toepasbare functionaliteit. Door de generieke delen uit handen te nemen van departementen ontstaat daar ruimte om zich te richten op hun eigen 'core business'
2. Natuurlijke momenten: Zoals eerder vermeld worden migraties of vervangingen gepland op momenten dat deze toch al aan de orde zijn.
3. Best practices: DWR wil niet opnieuw het wiel uitvinden en gaat actief aan de slag om de goede voorbeelden die beschikbaar zijn te hergebruiken.

Investeren in kennis, kennis delen en hergebruik

Zonder kennis over open source software en open standaarden is het onmogelijk om goede keuzes te maken. Het gaat om veranderkundige kennis, juridische kennis en technische kennis. DWR zal binnen de eigen organisatie investeren in verdere ontwikkeling van de aanwezige kennis.

Borging voor de toekomst

Het programma DWR loopt tot het einde van 2010. Het beheer van DWR wordt daarna overgedragen aan de beheerorganisatie die momenteel wordt vormgegeven. Ook zal er een regieorgaan voor de generieke ICT gecreëerd worden. In de beheerorganisatie zal worden gewerkt aan het softwareregister en de

classificatie van pakketten daarin, om inzicht te krijgen in welke voorzieningen getroffen dienen te worden om het huidige register geschikt te krijgen voor de invoering van een open werkplek. Voor bestaande generieke ICT-voorzieningen volgt DWR de normale vervangingscyclus.

De bewaking en doorontwikkeling van de Realisatielijn OpenDWR zal bij deze organisaties worden belegd.